

ग्रामीण कृषी मौसम सेवा

भारत मौसम विभाग

प्रायोगिक ब्लॉक लेव्हल अॅग्रोमेट अॅडव्हायझरी बुलेटिन
(आयएमडी आणि आयसीएआर चा संयुक्त उपक्रम)

हवामानावर आधारीत कृषि सल्ला

दिनांक : 19-08-2025

नागपूर(महाराष्ट्र) मध्ये काटोल ब्लॉक करा साठी हवामान पूर्वानुमान - वर जारी :2025-08-19 (पुढील पाच दिवसांसाठी सकाळी ८:३० वाजेपर्यंत वैध)

हवामान घटक	2025-08-20	2025-08-21	2025-08-22	2025-08-23	2025-08-24
पर्जन्यमान (मिमी)	38.3	15.8	3.5	4.8	5
कमाल तापमान (अं.से)	28.2	27.5	28.6	28.8	28
किमान तापमान (अं.से)	23.5	23.2	22.8	23.1	22.7
सकाळची सापेक्ष आर्द्रता (टक्के)	95.9	95.6	93.6	92.3	92.2
दुपारची सापेक्ष आर्द्रता (टक्के)	76.6	78.8	74.9	72.3	73.2
वाऱ्याचा वेग(किमी/तास)	7.8	12.2	14.8	16.9	15.7
वाऱ्याची दिशा(अंश)	283.4	245.7	240.9	250	254
मेघाच्छादन (ऑक्टा)	8	7	7	7	8

हवामान सारांश / चेतावणी:

• भारतीय हवामान विभाग, प्रादेशिक हवामान केंद्र, नागपूर च्या अंदाजानुसार, पुढील पाच दिवस दिनांक २० ते २४ ऑगस्ट २०२५ दरम्यान आकाश मुख्यतः ढगाळ राहण्याची अधिक शक्यता, • दिनांक २० व २१ ऑगस्ट २०२५ रोजी हलक्या ते मध्यम स्वरूपाचा पाऊस होण्याची अधिक शक्यता, • दिनांक २२ ऑगस्ट २०२५ रोजी हलक्या ते मध्यम स्वरूपाचा पाऊस होण्याची अधिक शक्यता, • दिनांक २३ व २४ ऑगस्ट २०२५ रोजी हलक्या ते मध्यम स्वरूपाचा पाऊस होण्याची अधिक शक्यता, • दिनांक २० ऑगस्ट, २०२५ रोजी मुसळधार ते अति मुसळधार स्वरूपाचा पाऊस आणि मेघगर्जनसह विजांचा कडकडाट होण्याची शक्यता, • दिनांक २१ व २२ ऑगस्ट, २०२५ रोजी मेघगर्जनसह विजांचा कडकडाट होण्याची शक्यता वर्तविण्यात आली आहे. • पुढील २४ तासांमध्ये कमाल तापमानात २ ते ३ अंश सेल्सिअस ने घट त्यानंतरच्या दिवसांमध्ये विदर्भामध्ये कमाल तापमानात फारसा बदल होणार नाही. • विस्तारित स्वरूपाच्या अंदाज प्रणालीनुसार विदर्भामध्ये दिनांक २४ ते ३० ऑगस्ट २०२५ दरम्यान सरासरी पेक्षा जास्त पाऊस होण्याची शक्यता, तर कमाल तापमान सरासरी पेक्षा कमी व किमान तापमान सरासरी एवढे राहण्याची शक्यता वर्तविण्यात आली

कृषि सल्ला:

• जिल्ह्यात सार्वत्रिक स्वरूपाच्या पावसाची, मेघगर्जना, विजांचा कडकडाट व मुसळधार स्वरूपाच्या पावसाची शक्यता लक्षात घेता, धान रोवणी, कृषी रसायनांच्या फवारणीची कामे, उभ्या पिकात खते देण्याची कामे तसेच आंतरमशागतीची (खुरपणी/डवरणी इत्यादी.) कामे पुढील ३ ते ४ पुढे ढकलावी.. • अत्यावश्यक शेती कामे अथवा धान रोवणी, कामी शेतकरी व शेतमजुरांना मेघगर्जना व विजांची शक्यता लक्षात घेता, जास्त संख्येने एकत्रित काम करणे टाळावे, शेतीतील अत्यावश्यक कामे करताना दोन शेतमजुरांमध्ये जास्तीत जास्त अंतर ठेवावे. अशा कामाच्या वेळी विजांच्या ठिकाणचे निरीक्षण करण्यासाठी दामिनी लाईट निंग अलर्ट या मोबाईल app चा वापर करावा. वीज प्रवण क्षेत्रात असल्यास तात्काळ सुरक्षित ठिकाणी आश्रय घ्यावा. • अत्यावश्यक कृषी रसायनांच्या फवारणीची कामे पावसाच्या उघडिपीनंतर स्थानिक स्वच्छ व शांत हवामान परीस्थिती असताना करावी. • नदी आणि नाल्यातून पाणी वाहत असल्यास शेतकरी, शेतमजुरांनी रस्ता ओलांडण्यासाठी घाई करू नये आणि त्यांचे इतर प्राणी वाहत्या पाण्यातून जाणार नाहीत याची काळजी घ्यावी. • कपाशी, तूर, सोयाबीन, फळबागा, भाजीपाला पिकामध्ये, सार्वत्रिक स्वरूपाचा हलक्या ते मध्यम स्वरूपाचा व तुरळक ठिकाणी मुसळधार स्वरूपाच्या पावसाची शक्यता लक्षात घेता, सऱ्या फोडाव्या तसेच पिक क्षेत्रामध्ये पावसाचे पाणी दीर्घकाळ साचून राहू नये यासाठी निचरा करावा. • मेघगर्जनसह विजांचा कडकडाट होण्याचा अंदाज वर्तविलेल्या दिवशी गाय, म्हैस, शेळ्या, मेंढ्या व इतर

पाळीव जनावरे मोकळ्या जागेत चरावयास सोडण्याचे टाळावे. शेतकरी व शेतमजूर बांधवांनी विजांचा कडकडाट होण्याचा अंदाज लक्षात घेता स्वतः ची तसेच पशुधनाची काळजी घ्यावी. झाडाखाली आश्रय घेणे कटाक्षाने टाळावे तसेच पशुधनाचा सुद्धा झाडाखाली आश्रय टाळावा.

संक्षिप्त संदेश सल्ला:

• गुलाबी बोंड अळीच्या पतंगांच्या निरीक्षणासाठी प्रती हेक्टर ५ कामगंध सापळे उभारावे.

पिक निहाय सल्ला:

पिक	पिक निहाय सल्ला
सोयाबीन	<p>• शेतामधील साचलेले पाणी उताराच्या दिशेने शेताबाहेर काढणे आवश्यक आहे. ००:५२:३४ (नत्र : स्फुरद पालाश) या विद्राव्य खताची १% या प्रमाणात (एक किलो विद्राव्य खत १०० लिटर पाण्यामध्ये) फवारणी करणे गरजेचे आहे. मुख्य अन्नद्रव्यासोबतच सूक्ष्म अन्नद्रव्याची जसे फेरस, झिंक, मॅग्नेशियमची फवारणी करावी. सोयाबीन पिकात फुलोरा व शेंगा धरण्याच्या टप्प्यावर सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता जाणवते, अश्या अवस्थेत सूक्ष्म अन्नद्रव्य ग्रेड-२ (२.५ ते ३ मिली प्रती लिटर पाण्यात) ची मिसळून फवारणी केल्यास शेंगा चांगल्या भरण्यास मदत होते. बिजोत्यादन घेतलेल्या शेतामध्ये अनुवांशिक शुद्धता ठेवण्याकरिता फुलांचा रंग व झाड / पाने / शेंगावरील लव यांच्या आधारावर वेगळ्या वाणांची झाडे आपल्या शेतातून काढून टाकावी. • सोयाबीन पिकावर तंबाखुची पाने खाणारी अळी, घाटेअळी तसेच हिरवी उंट अळीचा प्रादुर्भाव होण्याची शक्यता आहे. यासाठी कीड संरक्षणामध्ये इमामेक्टीन बेंजोएट ५% एस जी (२०० ग्रॅम/हेक्टर) अधिक थायोमेथॉक्साम २५% डब्ल्यू जी (१०० ग्रॅम/हे) किंवा इंडोक्साकार्ब १४.५% एस सी ५०० मि.ली. हे किंवा इमामेक्टीन बेन्झोएट ५% एस जी २०० ग्रॅम/हेक्टर किंवा थायोमेथॉक्साम २५% डब्ल्यू जी १०० ग्रॅम/हेक्टर किंवा क्लोराईट्रीनिलीप्रोल १८.५% डब्ल्यू / डब्ल्यू एस सी १५० मिली प्रती हेक्टर या कीटकनाशकांची फवारणी करणे आवश्यक आहे. • सोयाबीन पिकावर रायझोक्टोनिया एरियल ब्लाइट हा रोग प्रामुख्याने ओलसर व दमट हवामानात, जास्त पाऊस, नदीकाठची जमीन, पाणी साचणारे शेत असेल तर त्या ठिकाणी रोगाचा प्रादुर्भाव दिसतो. करिता प्रतिबंधात्मक उपाय करणे गरजेचे आहे. त्याकरिता खालील पैकी कोणत्याही एक बुरशीनाशकाची फवारणी करावी. पायरोक्लोस्ट्रोबीन २०% डब्ल्यू जी @ ३७५-५०० ग्रॅम प्रति हेक्टर (१ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी) किंवा फ्लुक्सापायरोक्साड पायरोक्लोस्ट्रोबीन @ ३०० मि.लि. प्रति हेक्टर (०.६० मिली प्रति लिटर पाणी) किंवा पायरोक्लोस्ट्रोबीन इपॉक्सीकोण्याझोल ७५० मि.लि. प्रति हेक्टर (१.५ मि.लि. प्रति लिटर पाणी). • सोयाबीन पिकावरील करपा रोगाच्या व्यवस्थापनासाठी खालील पैकी कोणत्याही एक बुरशीनाशकाची फवारणी करावी. टेबुकोण्याझोल १०% + सल्फर ६५% डब्ल्यूजी १.२५ किलो/ हेक्टर (२.५ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी) किंवा कार्बेन्डाझिम १२% + मॅन्कोझेब ६३% डब्ल्यू पी (२ ग्रॅम/लिटर पाणी) किंवा टेबुकोण्याझोल २९.९ ई सी ६२५ मिली/ हेक्टर (१.२५ मिली/लिटर पाणी) फवारणी करावी. • सद्य परिस्थितीत जमिनीत ओलावा आहे परंतु या नंतर पावसाचा खंड पडल्यास तसेच दिवसाचे तापमान वाढल्यास चारकोल रॉटचा प्रादुर्भाव वाढू शकतो. सदर रोगाची लक्षणे दिसताच एक संरक्षित ओलीत करावे. ट्रायकोडर्मा या जैविक बुरशीनाशकाची (५-१० ग्रॅम प्रति लिटर पाणी) पॅचेस मध्ये आळवणी करावी. त्यामुळे हा रोग शेतामध्ये वाढणार नाही आणि रोगाची तीव्रता कमी करता येईल. सदर रोगाची लक्षणे दिसताच कार्बेन्डाझिम १२% मॅन्कोझेब ६३% डब्ल्यू पी (२.५ ग्रॅम/लिटर पाणी) किंवा फ्लुक्सापायरोक्साड + पायरोक्लोस्ट्रोबीन (१ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी) ची फवारणी करावी व फवारणी करताना पुरेशी झाडांच्या खालच्या भागावर बुरशीनाशक पोहोचेल याची काळजी घ्यावी. • सद्य परिस्थितीत सोयाबीन पिकावर पिवळा मोझॅक या रोगाचा प्रादुर्भाव कमी-अधिक प्रमाणात दिसत आहे. हा रोग मुख्यत्वे पांढरी माशीमुळे पसरतो. पिवळे चिकट सापळे हेक्टररी ५० याप्रमाणे लावावेत, पिवळ्या मोझॅकचा प्रादुर्भाव कमी असेल तर शेतातील संक्रमित झाडे काढून जमिनीत गाडावीत. रसशोषक किडींच्या नियंत्रण करण्याकरिता खालील अं</p>
तूर	<p>• तूर उत्पादन वाढीसाठी शेंडा खुडणी फायदेशीर :- पेरणीनंतर साधारण ४० ते ४५ दिवसांनी पहिली शेंडी खुडणी करावी, दुसरी शेंडा खुडणी ६० ते ६५ दिवसांनी करावी जेणेकरून अधिक फुटवे व उपफांद्या येतात. शेंडा दोन ते तीन इंच खुडावा याकरिता शेतकऱ्यांनी हातानी खुडणी करावी. खुडणी झाल्यानंतर स्फुरद अन्नद्रव्य दिल्यास फुलोरा आणि शेंगाची लागवणही होऊन उत्पादनात चांगली वाढ होते.</p>
भात	<p>• अत्यावश्यक कृषी रसायनांच्या फवारणीची कामे पावसाच्या उघडिपीनंतर स्थानिक स्वच्छ व शांत हवामान परीस्थिती असताना करावी. • मित्र किडींच्या संवर्धनासाठी धान बांधावर झेंडू व चवळी पिकाची लागवड करावी. • रोपवाटीका:- खोडकिडा व गादमाशीच्या व्यवस्थापनाकरिता कार्बोफ्युरॉन ३ % दानेदार २५ किलो ग्रॅम प्रति हेक्टर (कार्बोफ्युरॉन ३ % दानेदार २५० ग्रॅम प्रति १०० वर्ग मीटर रोपवाटीका) रोपकाढणीच्या ५ दिवस अगोदर रोपवाटीकेत टाकावे. • रोवणीपूर्वी रोपांची मुळे क्लोरोपायरीफॉस २०% प्रवाही @१० मि.ली. प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात तयार केलेल्या मिश्रणात १२ तास बुडवून ठेवावीत व</p>

पिक	पिक निहाय सल्ला
	<p>नंतर रोवणी करावी. • धान रोपवाटीका तण विरहीत ठेवावी. • धान बांधावर झेंडूची सापळा पिक म्हणून लागवड करावी. • रोपांचे शेडे तोडून बांबूच्या टोपलीत जमा करावी त्यामुळे रोपांच्या शेड्यांवर असणारी खोडकीडींची अंडी नष्ट होवून त्यामधून परोपजिवी किटकसूद्धा बाहेर पडतील. • गराडीची पाने १.५ टन प्रति हेक्टर या प्रमाणात चिखलनीचे वेळी शेतात टाकावीत, यामुळे गादमाशी, तुडतुडे आणि खोडकीडीचा प्रादुर्भाव सुद्धा कमी होतो. • तुडतुड्यांच्या व्यवस्थापनाकरिता रोपांची लावणी शिफारसीत अंतरावर (२० x १५ किंवा २० x २० सें.मी.), पट्टा पद्धतीने लागवड करावी (१० ओळी किंवा २ मीटर नंतर ३० सेमी. जागा मोकळी सोडावी). • रासायनिक खते:- जमिनीची तपासणी करून योग्य प्रमाणात रासायनिक खताचा वापर केल्यास शेती किफायतशीर होते. सर्वसाधारणपणे १०० किलो नत्र, ५० किलो स्फुरद व ५० किलो पालाश प्रति हेक्टरी द्यावे. संपूर्ण स्फुरद व पालाश आणि नत्राची अर्धी मात्रा चिखलावर तर उरलेली नत्राची अर्धी मात्रा दोन समान हप्त्यात (फुटवे फुटण्याच्या वेळी साधारणपणे ३० दिवसांनी आणि लोंबी येण्याच्या सुरुवातीस साधारणपणे ६० दिवसांनी) विभागून द्यावी. • १) उगवणपूर्व :- पेंडीमेथालिन ३० % ई. सी. @ ५० मिली रोवणीनंतर ४ ते ७ दिवसात किंवा प्रेटिलाक्लोर ५० % ई. सी. @ २० ते ३० मिली रोवणीनंतर ४ ते ७ दिवसात किंवा पायराझोसल्फुरॉन इथाइल १०% डब्ल्यू.पी. @ २ ते ३ ग्रॅम रोवणीनंतर ४ ते ७ दिवसात प्रती १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.</p>
कपाशी	<p>• अत्यावश्यक कृषी रसायनांच्या फवारणीची कामे पावसाच्या उघडिपीनंतर स्थानिक स्वच्छ व शांत हवामान परीस्थिती असताना करावी. • कपाशीतील रोप अवस्थेतील मुळकुज रोग व्यवस्थापन: मुळकुज रोगग्रस्त रोपे ठिकठिकाणी आढळून येऊ शकतात. सुरुवातीच्या लक्षणांनुसार रोपांना १ किलो ट्रायकोडर्मा व्हिरिडी अथवा ट्रायकोडर्मा हर्झियानम विरघळणारी पावडर किंवा द्रवरूप स्वरूपातील चांगल्या कुजलेल्या ५० किलो शेणखत किंवा कंपोस्टमध्ये मिसळून १ एकर क्षेत्रात जमिनीत मिसळावे. किंवा कार्बेन्डाझिम ५० डब्ल्यूपी @ १२ ग्रॅम प्रती १० लिटर पाण्यात मिसळून रोगग्रस्त ठिकाणी आळवणी (स्पॉट ड्रेंचींग) करावी, आळवणी करण्यासाठी तयार केलेल्या द्रावणाचे प्रमाण आळवणी करण्यासाठी मुळ्या ओल्या होतील एवढेच वापरावे. • गुलाबी बोंड अळीच्या निरीक्षणासाठी पेरणीनंतर ४५ दिवसांनी कामगंध सापळ्याचा वापर करावा. गुलाबी बोंड अळीच्या पतंगांच्या निरीक्षणासाठी प्रती हेक्टर ५ कामगंध सापळे उभारावे.</p>

फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला:

फळे आणि भाजीपाला पिक	फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला
संत्रा	<p>• अत्यावश्यक कृषी रसायनांच्या फवारणीची कामे पावसाच्या उघडिपीनंतर स्थानिक स्वच्छ व शांत हवामान परीस्थिती असताना करावी. • सततचा रिमझिम पाऊस व सततचे ढगाळ हवामान हे बुरशीजन्य रोगाच्या संक्रमनास पोषक आहे. देठ सुरखी, पानावरील डाग, पानगळ व फळांवर तपकिरी डाग या रोगास कारणीभूत असलेल्या बुरशीला पोषक हवामान असल्याने बगीच्यातील विकृती फळ गळीचे लक्षणे जाणून त्याप्रमाणे उपाययोजना कराव्या. • पावसाचे पाणी फळ बागेत साचून राहणार नाही याची काळजी घ्यावी, जमिनीच्या उताराच्या दिशेने साचलेल्या पाण्याचा तात्काळ निचरा करावा. • गळ झालेल्या पानांची व फळांची विल्हेवाट लावावी. फळबागेत गळ झालेल्या फळाचे ढीग ठेऊ नये अशे ढीग कीड व रोगाचा प्रसार होण्यास कारणीभूत ठरतात. • फायटोथोरा बुरशीमुळे होणाऱ्या पानगळ व फळावरील तपकिरी कुज “ब्राऊन रॉट” या रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून संपूर्ण झाडावर फोसाटील एएल * २.५ ग्राम किंवा कॉपर ऑक्सिक्लोराईड * ५० डब्ल्यूपी ३ ग्राम प्रती लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. रासायनिक कृषी रसायनांच्या फवारणी नंतर ट्रायकोडर्मा हर्झियानम* अधिक सुडोमोनास फ्ल्यूरोसन्स* १०० ग्राम प्रत्येकी या प्रमाणात १ किलो शेणखतात मिसळून झाडाच्या परीघातात जमिनीतून द्यावे. • (* संशोधनावर आधारित शिफारस, लेबल क्लेम नाही) • मूळकूज होत असलेल्या बगीच्यात मेफेनॉक्सम एमझेड २.५ ग्रॅम/लिटर ५-१० लिटर (झाडाच्या आकारमानावर अवलंबून) प्रति झाड किंवा फोसेटिल अॅल्युमिनियम २.५ ग्रॅम/लिटर (४० दिवसांच्या अंतराने दोनदा) आळवणी व फवारणी करावी. अतिग्रसित झाडांवरील सर्व फळे काढून टाकावीत आणि नंतर मेफेनॉक्सम एमझेड (२.५ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी) + कार्बेन्डाझिम (१ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी) द्रावणाने फवारणी करावी. • कलेटोटीकम आणि बोटीयोडिप्लोडिया बुरशी प्रभावित झाडांवर १ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी या प्रमाणात कार्बेन्डाझिम किंवा थायोफनेट मिथाइलची दोनदा फवारणी करावी. पहिल्या फवारणीनंतर १० दिवसांनी दुसरी फवारणी पुन्हा करावी. अझोक्सिस्ट्रोबिन+डायफेनकोनाजोल बुरशीनाशक ०.५ मिली प्रती लिटर पाणी फवारणी पर्याय म्हणून करता येते. • फळ माशीच्या नियंत्रणासाठी हेक्टरी २०-२५ मिथाइल युजेनॉलचे काम गंध सापळे लावणे. प्रत्येक १५-२० दिवसांच्या अंतराने आमिष (मिथाइल युजेनॉल) बदलावे. • फळांच्या परिपक्वतेच्या अवस्थेत फळांचा रंग बदलाच्या वेळी फळ रस शोषण करणाऱ्या पतंगाच्या</p>

फळे आणि भाजीपाला पिक	फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला
	<p>व्यवस्थापनासाठी कडूलिंबाचे तेल १० मि. लि./लिटर किंवा पेट्रोलियम फवारणी तेल (खनिज तेल) २० मि.लि./लिटर १०-१५ दिवसांच्या अंतराने, फळांची तोडणी होईपर्यंत करावी. • फळावरील तपकिरी रॉट किंवा फळावरील कूज व्यवस्थापन: सर्वप्रथम खाली पडलेल्या पानांची व फळांची विल्हेवाट लावावी ती शेतात तशीच राहू देऊ नये अन्यथा या रोगाची तीव्रता वाढण्यास मदत होऊन संक्रमण जलद गतीने होते. वाफा स्वच्छ ठेवावा. • बागेच्या उताराच्या बाजूने शेतातील पाणी बाहेर काढावे कारण जिकडे पाणी साठून राहते त्या भागात फायटोथोरा बुरशीची लागण अधिक होते. • प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून संपूर्ण झाडावर फासिटील ए.एल. २.५ ग्रॅम किंवा कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ५० डब्ल्यूपी ३ ग्रॅम प्रती लिटर पाणी घेऊन फवारणी करावी. फवारणी करतांना झाडाच्या परिघातामध्ये सुद्धा फवारणी करावी जेणेकरून खाली पडलेली फळे उचललेली नसल्यास त्यावरील बुरशीचा नायनाट होईल तसेच जमिनीमधील सक्रीय बीजाणू यांचा नायनाट होण्यासाठी मदत होईल. चांगले परिणाम मिळण्यासाठी या औषधामध्ये इतर कोणतेही तत्सम बुरशीनाशके/कीटकन</p>

पशुधन विषयक निहाय सल्ला:

पशुधन विषयक	पशुधन विषयक निहाय सल्ला
गाय	<p>ऑक्टोबर महिन्यात राज्यात पशुधनाला फॅसिओलायसिस, लम्पी स्किन डिस्सीज (LSD), घटसर्प (HS) व आंत्रविषार (ET) या आजारांची लागण होण्याची शक्यता, भारतीय कृषि अनुसंधान संस्थेच्या राष्ट्रीय पशुरोग महामारीशास्त्र व माहिती विज्ञान संस्थान, बंगळूर यांनी वर्तवली आहे. तेव्हा संभावित नुकसान टाळण्यासाठी पशुपालकांनी या महिन्यातच खालील उपाय करावेत – 1. फॅसिओलायसिस (यकृतातील जंत / लिव्हर फ्लूक रोग) गोठा व्यवस्थापन : • जनावरांना पाणथळ भागात चरण्यास नेऊ नये. • गोठे कोरडे व व्यवस्थित निचरा होईल असे ठेवावेत. चारा व पाणी व्यवस्थापन : • पिण्यासाठी बोअरवेल/ ट्यूबवेलचे स्वच्छ पाणी वापरावे (साचलेल्या पाण्याचा वापर टाळावा). • पाणथळ भागातील चारा जनावरांना देऊ नये. प्रतिबंधक उपाय : • पशुवैद्यकांच्या सल्ल्याने फ्लूकनाशक औषधांनी (क्लोझॅन्टेल, ट्रायक्लोबेंडाझोल, रॅफॉक्सॅनाईड) जंतनाशन करावे. बाह्य-आंतरिक परजीवी नियंत्रण : • नियमित जंतनाशन करून परजीवींचा जीवनचक्र खंडित करावा.</p> <p>2. लम्पी स्किन डिस्सीज (LSD) गोठा व्यवस्थापन : • गोठ्यात डास, माश्यापासून संरक्षणासाठी जाळ्या बसवाव्यात व योग्य हवा खेळती ठेवावी. • गोठे नियमित स्वच्छ करून चुना/जंतूनाशक टाकावे. चारा व पाणी व्यवस्थापन : • संतुलित आहार, खनिज मिश्रण द्यावे जेणेकरून रोगप्रतिकारशक्ती वाढेल. • जनावरांना भरपूर स्वच्छ पाणी द्यावे. प्रतिबंधक उपाय : • पशुवैद्यकीय विभागाच्या मार्गदर्शनानुसार गोटपॉक्स/LSD लस द्यावी. बाह्य-आंतरिक परजीवी नियंत्रण : • गोठ्याभोवती सायपरमेथ्रिन/डेल्टामेथ्रिन कीटकनाशकाची फवारणी करावी. • डास, माश्या, गोचीड नियंत्रण करावे. 3. घटसर्प (HS) गोठा व्यवस्थापन : • गोठे स्वच्छ ठेवावेत, जनावरांची गर्दी होऊ देऊ नये. • अचानक हवामान बदल (थंडी/पाऊस) पासून संरक्षण करावे. चारा व पाणी व्यवस्थापन : • हिरवा चारा व पुरेसा संतुलित आहार द्यावा. • स्वच्छ व ताजे पाणी उपलब्ध करून द्यावे. प्रतिबंधक उपाय : • गायी व म्हशींना पावसाळ्यापूर्वी/नंतर HS लस द्यावी. बाह्य-आंतरिक परजीवी नियंत्रण : • नियमित जंतनाशन व बाह्य परजीवी नियंत्रण करून जनावरांवरील ताण कमी करावा. 4. आंत्रविषार (ET) – प्रामुख्याने मेंढ्या व बकरींमध्ये गोठा व्यवस्थापन : • उन्हाळ्यानंतर लगेच गवताळ चान्यावर अचानक सोडू नये. • गोठे कोरडे व स्वच्छ ठेवावेत जेणेकरून ताण कमी होईल. चारा व पाणी व्यवस्थापन : • आहारात अचानक बदल करू नये. • अति जास्त प्रमाणात दाणेदार/ खुराक खाद्य देऊ नये; आधी भरड चारा द्यावा. प्रतिबंधक उपाय : • मेंढ्या-बकरींना ET (क्लोस्ट्रिडियल) लस द्यावी. बाह्य-आंतरिक परजीवी नियंत्रण : • नियमित जंतनाशन करून पचनसंस्थेवरील परजीवींचा ताण कमी करावा. पशुपालकांसाठी सर्वसाधारण सल्ला : • लसीकरण व जंतनाशन याची नोंद वहीत ठेवा. • कोणताही वेगळा आजार, अचानक मृत्यू झाल्यास त्वरित जवळच्या पशुवैद्यकीय दवाखान्यात / केव्हीकेला कळवा. • शक्यतोवर पशुधन विमा उतरवून आर्थिक संरक्षण करावे.</p>